

המעלות ממעמקים

הרב אביחיל גרינוולד

כתב בספר מטה אפרים¹ "מאנשי מעשה לומר שיר המעלות ממעמקים², וכן אומרים בכל יום מעשרת ימי תשובה עד אחר יום הכפורים בין ישתבח לקדיש..."

ננסה להעמיק בלימוד מזמור זה ולהבין מדוע ראו לנכון לשבצו בתפילה בימי עשיית. איזה שינוי ואיזו התחדשות יש בתפילה בימים אלו וכיצד מזמור זה מבטא את אותה התחדשות.

(א) שיר המעלות ממעמקים קראתיך יקֹןק :

(ב) אֲדַנִּי שְׁמַעָה בְּקוֹלִי תִהְיֶינָה אֲזַנֶּיךָ קִשְׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי :

(ג) אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמַר יְהִי אֲדַנִּי מִי יַעֲמֹד :

(ד) כִּי עֲמַךְ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּזְרָא :

(ה) קוֹיִתִּי יִקְנֹק קוֹתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחֵלְתִּי :

(ו) נַפְשִׁי לֹאֲדַנִּי מִשְׁמָרִים לְבַקֵּר שְׁמָרִים לְבַקֵּר :

(ז) יַחַל יִשְׂרָאֵל אֶל יִקְנֹק כִּי עִם יִקְנֹק הַחֶסֶד וְהִרְבָּה עֲמוֹ פְּדוֹת :

(ח) וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל עֲוֹנוֹתָיו :

¹ סימן תקפד סעיף ט

² תהילים פרק קל

מס' שאלות על המזמור

מהתבוננות במזמור מתעוררות מספר שאלות.³

1. מה הם אותם מעמקים לשון רבים בפס' א'? היה לו לומר מן העומק קראתיך ה'?

2. בפס' ב ישנה כפילות: "שמעה בקוליי" "אזניך קשובות"?

3. פס' ד לכאורה אינו מובן כלל. "תורא" מתפרש מלשון יראה, וא"כ כיצד הסליחה היא "למען תורא"? כיצד הסליחה מביאה לידי יראה? אולי דוקא ההיפך: כיון שידוע האדם שיש סליחה אינו ירא מלחטוא ועשוי אף ח"ו לומר אחטא ואשוב?

4. הערה כללית- בפס' א' נוצר ביטוי מעניין ואולי אפילו ביטוי המכיל סתירה פנימית- "המעלות ממעמקים". מעלה היא דבר גבוה, מלשון "על", ואילו מעמקים הם תחתית תחתיות. מה פשר ביטוי ייחודי זה?

ממעמקים- נפשי וממשי

הא"ע מסביר "טעם ממעמקים בעבור היות ישראל בגלוי ודלוי וקלוי ושפלוי". כלומר אין פה מעמק אחד אלא שפלות שמורכבת משפלויים שונות רבות ומגוונות שיוצרות את המעמקים לשון רבים.

ואילו מלבי"ם מסביר שיש פה שני סוגי עומק.

"ממעמקים קראתיך ה'- העומק יאמר על עומק ממשי הפך מקום

הגבוה, כמו העני והחלש והגולה וכדומה, וגם יאמר על עומק נפשי מי

³ ניתן להוסיף שאלות נוספות, אולם נתמקד בשאלות הקשורות במישרין או בעקיפין לרעיון המרכזי במאמרנו.

שבחטאו התרחק מה' הגבוה מעל גבוהים ונפשו עומדת במורד ובשפלות, הגם שבענייני גופו יעמוד בהצלחה וברום עולם.
 ע"ז יאמר אנכי קראתיך משני עמקים שאני בס, עומק ושפלות הגוף, עם עומק ושפלות הנפש."

ובצורה מדויקת יותר: העומק הנפשי שנוצר ע"י החטא הוא זה שמביא בתורת ענש את העומק הממשי.

ולכן ישנה כפילות בפס' ב- בגלל ה(לפחות) שני עומקים שבהם הוא נמצא. ממעמקי המעמקים, ממצולות תהומות אלו הוא קורא לקב"ה ואומר ש"אם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמַר יְהוָה אֲדֹנָי מִי יַעֲמֵד". אם החטאים יישארו ולא תימצא להם מחילה אזי לא יהיה מעמד, משום שהחוטא יישאר עם עומק החטאים וממילא עם העומק הפיזי, עומק העונש.

כך גם מסתיים המזמור לפי הסבר רד"ק (פס' ח)

"והוא- ואם תאמר ואיך יפדה אותי ואני מלא עון?

והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו- מתחילה יפדה אותו מעונותיו, כלומר שיסלח לו עונותיו שעברו, ויתן בלבם לשוב אליו בכל לבבו, ואח"כ ישיב שבותו, כמו שכתוב (דברים ל, ג): ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו', וכתוב (שם פסוק י): כי תשוב אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך."

בפירוש פס' ו חלוקות הדעות האם מדובר על השאיפה להסרת העומק הממשי או העומק הנפשי.

רש"י מסביר: "נפשי לה' משומרים לבקר - הריני מן המצפים לגאולה: שומרים לבקר - מצפין וחוזרין ומצפין קץ אחר קץ, (מצאתי)". כלומר הפס' מדבר על הציפיה והכמיהה לגאולה הפיזית ג"כ.⁴
ואילו לרד"ק:

"נפשי, הומה לה' בלילה להיות מאותם האנשים השומרים לבקר, כלומר שקמים באשמורת הבוקר להתפלל. ואמר שומרים לבקר פעם אחרת, כלומר, שמנהגם כן להיות שומרים וערים בכל בוקר להתפלל לאל. וזה המזמור מאמר כל חסיד בגלות."
והחכם ראב"ע פירש: "נפשי קותה לה' יותר משמקנים שומרי החומות לבוקר, שערים בלילות ויקוּוּ לבוקר, מתי יהיה שיוכלו לישן."
כלומר, לרד"ק ההשתוקקות פה היא לכאורה לקירבת ה' ולא דוקא לגאולה הפיזית.

מכל ההסברים הללו נראה שהמעמקים אינם חיוביים. האדם נפל לבור תחתיות רוחני וגשמי ומשם הוא קורא לאלוקיו שיושיעו וידלהו.
אולם מן הגמרא בברכות נשמע שהקריאה ממעמקים הינה דבר חיובי ולא מציאות שנוצרה בדיעבד.⁴

"ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, שנאמר: ממעמקים קראתיך ה'. תניא נמי הכי: לא יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא על גבי

⁴ מסכת ברכות דף יעמוד ב

שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, לפי שאין גבהות לפני המקום, שנאמר ממעמקים קראתיך ה'."

היות הסליחה בידי ה' בלבד היא הגורמת יראה

נפנה כעת ליישב את השאלה השלישית, האם וכיצד תשובה גורמת יראה, ומתוך כך נרחיב את היריעה ונבאר את יתר הנקודות.

מסביר רש"י: **"כי עמך הסליחה** - לא נתת רשות לשליח לסלוח כמו שנאמר (שמות כג) כי לא ישא לפשעכם: **למען תורא** - על זאת שלא יהא אדם בטוח על סליחת אחר."

כלומר, לרש"י לא עצם הסליחה יוצרת יראה אלא כדיוק לשון הפסוק- היות הסליחה שמורה עם הקב"ה ונתונה אך ורק להחלטתו היא הגורמת יראה, משום שאין אדם בטוח שתהיה סליחה. אילו היתה הסליחה ניתנת ע"י מלאך או כוח רוחני אחר היינו בטוחים יותר ביכולתנו להשיג את הסליחה, ולא היינו יראים.

סליחת הקב"ה מול סליחת בשר ודם

לעומתו מסביר המלבי"ם

"כי עמך הסליחה, ר"ל שיש הבדל בין בשר ודם הסולח ומוחל למי שחטא כנגדו, שיעשה זאת מצד איזה ענין שמצא בהחוטא, ע"י שחוטא התחרט ובקש סליחה, או ע"י שרחם עליו, או ע"י שמצא חן בעיניו, וא"כ סבת הסליחה לא נמצא עם הסולח רק עם מי שסולחים לו, משא"כ אתה סבת הסליחה נמצא בך, כי אי אפשר שיצויר אל בורא ומקיים ברואיו אם לא יהיה סולח לעולם, כמ"ש במדרש שאמר א"י ע"ה להקב"ה אם דין אתה מבקש אין עולם ואם עולם אתה מבקש אין דין, וא"כ סבת הסליחה נמצא עמך"

גם המלבי"ם כרש"י מדייק את לשון הפס', "כי עמך הסליחה". אולם לא כדי למעט כוחות רוחניים אחרים שאין הסליחה נמצאת אצלם אלא כדי למעט את הנסלח, שאין הסליחה באה לעולם בזכותו אלא בזכות הסולח- הקב"ה. בניגוד לשאר המקרים בעולם בהם הסליחה נובעת מהנסלח שמצליח לעורר את רחמי הסולח ו"להוציא" ממנו את סליחתו. אצל הקב"ה הסליחה נובעת מהסולח, "עמך הסליחה", עליו לסלוח בכדי שישארו פה עולם ובריות ותתגשם תאוותו לדירה בתחתונים.

ממשיך המלבי"ם ומסביר מדוע הסליחה חייבת לנבוע מהקב"ה ולא מאיתנו. "וגם שגדר הסליחה היא שיעביר את העון כאילו לא היה במציאות כלל, וזה לא יוכל האדם לעשות שיעשה מדבר שהיה במציאות כאילו לא היה, וע"כ לא נמצא בשום מקום בתנ"ך סליחה מאדם לאדם רק מה".⁵

סליחת הקב"ה יוצרת יראת הרוממות

"ועז"א כי רק עמך הסליחה למען תורא, ר"ל בשר ודם ע"י שרוצה שייראו מפניו לא ימחול על עון שאם ימחול עונות לא ייראו מפניו באשר היראה מפניו הוא רק מפני ענשו, ואם לא יעניש אין מקום לירא, משא"כ אתה סבת היראה שמתיראים מפניך הוא גדולתך ורוממתך וזה מתגלה ע"י הסליחה שבזה יראו שאתה נעלית משיפגמו בכבודך, כמ"ש אם חטאת מה תפעל בו, ונעלית משימצא איש צדיק לפניך עד שהסליחה היא תסבב למען תורא"

⁵ כעין זה כתב בהררי קדם (מחידושי תורתו של הרב סולוביצ'יק) סימן מו אות ב.

דוקא הסליחה יוצרת יראה. מלך רגיל אינו יכול לסלוח כי אז תתערער סמכותו. כל הסמכות שלו נובעת מהיכולת להעניש. אבל הקב"ה דוקא סולח. דוקא סליחתו יוצרת את היראה מפניו. אולי לא יראת העונש אך בהחלט יראת הרוממות. האדם מבין שלא במלך בשר ודם קא עסקינן הכא. כשהוא חוטא אין הקב"ה נפגע מכך אלא האדם הוא הנפגע. עצם העובדה שהקב"ה סולח יוצרת אצל האדם יראת רוממות מפני הקב"ה. הדבר נכון לא רק לאחר החטא אלא גם בטרם כשל האדם. יראת הרוממות שנוצרת בעקבות היתכנות התשובה תמנע את האדם גם מלומר ח"ו אחטא ואשוב.

הצלחת התשובה מוכיחה שהמכה היתה מאת ה' ולא במקרה

ברד"ק בספר מלכים מצאנו תשובה נוספת.

על הפסוקים⁶ "כִּלְתַּפְּלָהּ כִּלְתַּחְנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה לְכָל־הָאָדָם לְכָל־עַמֵּי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעוּן אִישׁ נֶגַע לִבָּבוֹ וּפְרֵשׁ כַּפָּיו אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה: וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכֹּן שְׁבַתֶּיךָ וְסַלַּחַת וְעֲשִׂיתָ וְנָתַתָּ לְאִישׁ כְּכֹל־דֶּרֶכְיוֹ אֲשֶׁר תִּדְעַ אֶת־לִבָּבוֹ כִּי־אַתָּה יִדְעַתָּ לְבַדֶּיךָ אֶת־לִבָּב כָּל־בְּנֵי הָאָדָם: לְמַעַן יִרְאוּךָ כָּל־הַלְּמִיִּם אֲשֶׁר־הֵם חַיִּים עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לְאַבְתָּיִנוּ:

מסביר הרד"ק: **למען יראוך** – "...פירושו כשיראו שתסלח להם בשובם אליך והתפללו אליך בבית הזה ידעו כי בעונש עון בא להם הנגע והמחלה לא שהוא מקרה ובעבור זה ייראוך וכן טעם כי עמך הסליחה למען תורא."

⁶ מלכים א פרק ח פס' לח-מ

כלומר, כשתשובתם תתקבל והגזרה תתבטל, יובאר להם שאותה מכה ממנה סבלו אכן היתה בשליחותו של הקב"ה ולא יד המקרה, וממילא תתגבר בלבם היראת שמים.

התשובה מונעת את האדם מלהמשיך בהדרדרותו

ברצוננו להתמקד בהסבר הא"ע.

מסביר הא"ע (שם בתהילים): **"כי - הטעם כאשר תסלח לעוני ישמעו חטאים וישבו גם הם ויניחו חטאם ואם לא תסלח לא ייראוך ויעשו חפצם ככל אות נפשם."**

נראה להבין דבריו ע"פ דברי רמב"ם בפיהמ"ש על המשנה באבות ⁷"...ואל תהי רשע בפני עצמך"

מסביר הרמב"ם **"אם ידמה האדם עצמו פחות - לא תהיה חמורה בעיניו פחיתות שיעשה"**. אדם שמיואש ממצבו מועד הוא להתדרדר עוד ועוד ואין שפלות שתעמוד בדרכו. דוקא 'היתכנות' התשובה היא זו שנותנת לו אמונה בחייו. אמונה שאפשר לתקן ולהחזיר את הגלגל לאחור.

הרב קוק ניסח את הדבר כך ⁸"עיקר הנפילות באות מפני שאינו מאמין בקלותה של התשובה."

⁹"ביסוד הכל צריכה לבא ההסברה הכללית של בטחון התשובה, ועוצם השלוח, ושמת-עז, שצריכה להיות מתלבשת הנפש של כל איש אשר אור התשובה מאיר בנשמתו,

⁷ משנה מסכת אבות פרק ב משנה יג

⁸ אורות התשובה (הוצאת אור עציון) יד, 1.

ולכוין עם זה לבאר איך שמחת-אמת זאת ונועם זיו קודש זה איננו מפר יראה, חלילה, ואיננו מגרע כחוט השערה מכל ההתעוררות הנפשית, הנקנית בנפש מכל מיני ציורים של יראה תתאה, אדרבא עוד הוא מרבה את הכח התמציתי של הזהירות והזריזות הנשמית. ועם זאת, הגדולה העליונה של בהיקות חסד אור קדמון ממלאת את כל חדרי הנשמה בטחה עצומה, עד שבגבורה נאמנה ובכל מלא-הנשמה יוצאת שירת-קודש מקורית, האומרת בהדר וחיים מלאים: "הסולח לכל עוניכי, הרופא לכל תחלואיכי, הגואל משחת חייכי, המעטרכי חסד ורחמים, המשביע בטוב עדיך, - תתחדש כנשר נעורייכי"¹⁰ ובמקום אחר כתב¹¹ "צריכים להעמיק מאד באמונת התשובה ולהיות בטוח שבהרהור תשובה לבד ג"כ מתקנים הרבה את עצמו ואת העולם..."

הדבר מזכיר לנו את תקנת השבים¹² "ועל המריש הגזול שבנאו בבירה - שיטול את דמיו, מפני תקנת השבים". אדם שגזל קורה וקבעה בג ביתו. על אף שלא ביצע שום שינוי שאינו חוזר בקורה עצמה פטרוהו חכמים מלהחזיר הקורה עצמה אלא די בהשבת דמיה.

⁹ איגי' שעח

¹⁰ בהמשך כותב הרב: "והבטחון הולך ומתגבר, והשמחה והצהלה וזיו-עדנים הולך ומתרבה, עד שהנשמה מתחילה להרגיש בהרגשה זכה פנימית ועדינה, איך כל הזדונות, לכל מדרגותיהם, וק"ו השגגות לכל מיניהן, מתהפכים לזכיות גמורות, ורכוש גדול ועושר רב מתגלה מתוך אוצרות חושך, "ונפשי תגל בד' תשיש בישועתו, וכל עצמותי תאמרנה: ד', מי כמוך מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו". דברים אלו יובנו ע"פ המשך המאמר

¹¹ שם ז, ו

¹² מסכת גיטין דף נה עמוד א

מסביר רש"י: "מפני תקנת השבים - שאם אתה מצריכו לקעקע בירתו ולהחזיר מריש עצמו ימנע מלעשות תשובה"
 כשם שלגבי קורה הקלו עליו כדי שלא תנעל הדלת בפני הרוצים לשוב. כך גם התשובה עצמה הינה כדי שלא יתיאש האדם וימשיך בירידתו הרוחנית אלא יעצור יתקן דרכיו וישוב למצבו הראשון.

על החוטא רובץ חיוב לשוב בתשובה

האם אין בכך חשש שאדם יאמר אחטא ואשוב?

נחدد את הדברים בעזרת ר' יוסף אלבו¹³

"וע"כ ראוי לאדם שידע וישכיל שאם לא יחזור בתשובה שהוא ראוי לעונש גדול אחר היות הרשות בידו לשוב בתשובה ואינו שב. ויירא מהש"י שיענישנו אם לא ישוב אחר היותו יכול ע"ז.
 וזה שאמר הכתוב כי עמך הסליחה למען תורא (תהלים ק"ל) וזה נראה לכאורה דבר זר שאיך יאמר שבעבור שעמו הסליחה יורא והרי הדבר נראה להפך שאחר שידע האדם שהש"י ימחול לו על כל עונותיו לא יירא ולא יחוש מחטוא? אלא שפירושו יתבאר על הדרך שכתבנו שלא יירא האדם מן הדבר ההכרחי כמו שלא יירא מהמות אחר שהיא הכרחית לאדם ואם היה העונש הכרחי לאדם על החטא באפס תקות מחילה לא היה האדם ירא מהש"י אחר שהיה יודע שאי אפשר לו להנצל מהענש לפי שאי אפשר לו שלא יחטא אבל עכשיו שהוא יודע שהש"י מוחל וסולח לחטאים ע"י התשובה ואפשר לו להנצל מהעונש הנה יירא מזה בהכרח שאם ירבה לחטוא ולא יתן אל לבו לשוב בתשובה לפניו לא

¹³ ספר העיקרים (ד.כו)

יאבה ה' סלוח לו ובעבור זה יירא החוטא מלפני הש"י אחר היותו יודע שאין העונש הכרחי אל החוטא ושאם ישוב אל הש"י בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו ירחמהו וירבה לסלוח כי עמו הסליחה.

למדנו מדבריו שהתשובה לא רק מונעת את האדם מלהתיימש מעצמו מלהמשיך בהתדרדרותו הרוחנית. אלא התשובה מהווה גם דרישה מהאדם לתקן מעשיו. האדם למד שכיון שחטא לא 'הותר לו' הדבר אלא עליו לחזור ולתקן. אדם שידוע שגם אם יחטא עליו לתקן ולשוב בתשובה, ולא- יענש לא רק על חטאו כי אם גם על כך שלא שב, לא יסתמך על אפשרות תיקון זו כדי לומר אחטא ואשוב.

מדברי האי"ע וסיעתו למדנו כיצד אפשרות התשובה איננה פוגעת ביראת השמים, אלא להיפך: משיבה את יראת השמים למקומה.

אולם ברצוננו להראות כיצד התשובה לא רק משיבה את היראת שמים למקומה אלא אף מגדילה אותה¹⁴.

זדונות נעשות זכויות

אמר ריש לקיש: גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך. הא עון מזיד הוא, וקא קרי ליה מכשול. איני? והאמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות, שנאמר ושוב רשע

¹⁴ גם מהסבר המלבי"ם שהובא לעיל ניתן לראות כיצד תשובה מגדילה יראה ולא רק משיבה את יראת השמים למקומה. התשובה יוצרת אצל האדם יראת רוממות כלפי הקב"ה. הבנה ש"אם חטאת מה תפעל בו". זאת תפיסה חדשה שלא היתה קיימת אצל החוטא קודם לחטא. קודם לחטא היתה אצלו יראת חטא פשוטה, ואילו כעת נוצרה אצלו יראת רוממות. דוקא התשובה 'הולידה' תפיסת יראה גדולה יותר אצל החוטא.

מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם (חיה) [הוא] + יחיה! - לא קשיא; כאן - מאהבה, כאן - מיראה.¹⁵

ראשונים ואחרונים דשו בגמרא זו ובשאלה כיצד עברות במזיד הופכות לזכויות. נביא את דברי המהר"ל¹⁶. ראשית מסביר מהר"ל כיצד בתשובה מיראה זדונות נעשות שגגות.

"...דבר זה הוא מבואר מעצמו איך זדונות נעשה לו שגגות, כי לפי מדריגת ומעלת התשובה שהוא שב אל השי"י, אשר התשובה מגעת עד כסא הכבוד ולפיכך נחשב החטא שגגה, דומה למי שהיה בלתי ידיעה וקנה אח"כ מדריגה עליונה שנעשה חכם, לפי מדריגה עליונה שקנה נקרא מה שעשה קודם זה שעשה בשגגה. כי כאשר החוטא שב בתשובה מסלק עצמו מן המדריגה החוטא שב בתשובה מסלק עצמו מן המדריגה החמרת שהיה בו החטא ומגיע עד המדריגה הנבדלת, ומפני כך נחשב לו חטאו מצד התשובה שעתה עומד בו שגגה, כי השגגה הוא מצד החומר אשר מבטל השכלי."

עת אדם שב בתשובה שכלו מתעלה ונהיה רוחני. כל החשיבה שקדמה ושהובילה לחטא נמצאית נחותה ביחס לשכלו הרוחני הנוכחי. ביחס למחשבתו כעת מתברר שכל המעשים הקודמים נבעו בעצם משגגה ומחוסר מחשבה אמיתית. זדונות נעשות שגגות.

¹⁵ מסכת יומא דף פו עמוד ב

¹⁶ נתיב התשובה פרק ב

התשובה מגלה את עומק ושיא הדבקות

כעת יבאר מהר"ל כיצד בתשובה מאהבה זדונות נעשות זכויות

"...דבר זה ענין עמוק מאוד איך השב מאהבה נעשו לו הזדונות כמו זכיות, כי זה שחטא ושב אל הש"י הוא יותר מקובל ומרוצה אל הש"י, כי אין חדוש אם הצדיק שהוא בעל צדק בעצמו שהוא עם השם יתבי, אבל החוטא אשר הוא שב אל הש"י כמו זה שחטא אל הש"י וכאשר הוא שב אל הש"י דבר זה הוא יותר, כי האדם שהוא בא מרחוק כמו שהוא החוטא שנתרחק מן הש"י ובא עתה להתדבק בו ית' אין ספק שהדביקות הזוה הוא יותר. כי כמו שתראה ביסוד האש כאשר הוא למטה ומתנועע למעלה, ובוודאי דבר זה בשביל גודל הדבוק שיש לאש אל המעלה אף שהוא רחוק ממקומו הוא שב אל מקומו אשר יש לאש דביקות לשם לגמרי, ואם לא היה כל כך הדבוק שלו למעלה לא היה מתנועע כל כך מרחוק."

אדם שהתרחק ושב והתקרב מגלה דביקות גדולה יותר ממי שנשאר כל הזמן דבוק במקומו. להדגמת הדבר משתמש המהר"ל באש שהתאמצתה לעלות למעלה גם ממרחק מגלה על משיכתה הפנימית. ממשיך המהר"ל ומסביר שזדונות נעשות זכויות משום שדוקא הם יצרו את ה'היכי תמציי לגלות את האהבה המסותרת בליבו של החוטא.

"...ודבר זה מצד שהוא מזכך נפשו לגמרי כאשר שב בתשובה ולכך נעשה לו זדונות שלו כזכיות, כי הזדון שהוא הריחוק בעצמו שהתרחק ובא אל השם יתבי מורה זה על הדיבוק הגמור בו יתברך ובה זדונות שלו נעשים זכיות.

ולכך אמר דוקא ששב מאהבה כי הדבוק בו ית' כדכתיב (דברים י"א) לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו, והדביקות בו יתברך הוא מצד הזכות

הגמור שבו ולכך רוצה להסתלק מן החטא שהיה נמשך אחר הפחיתות ורוצה להתדבק בו ית' שהוא קדוש לגמרי, ולכך זדונות שלו נעשים כזכיות שהתשובה מאהבה מורה על גודל הדבוק בו ית'..."

למדנו מדברי המהר"ל כי לא רק שהתשובה איננה מפרה יראה אלא היא, ודוקא היא (ולא הצדיק הדבוק תדיר), מלמדת את החוטא ששב, ואת כל העולם כולו, כמה יראת ה' היתה תמיד בליבו. ושגם ממרחק החטא ובעומק הכשלון גם שם יראת ה' בערה בליבו והיא זו שדחפה אותו לשוב.

התשובה יוצרת דבקות

ואילו מדברי הרב סולוביצ'יק¹⁷ עולה שהחזרה בתשובה לא רק מגלה את היראה הקיימת בליבו של החוטא אלא היא אף היוצרת שלה. הרב סולוביצ'יק מקדים ומציג את "הבעיה המחשבתית העיקרית שיש בתשובה, בעיה שעסקו בה גדולי בעלי המחשבה בישראל..."

"יש קיום לאדם בשניים אלה: א. בזכרון. ב. בציפיה לעתיד. הזכרון משיב לשאלה של "מי אני". אני הוא זה שיש לי זכרון מכך וכך רגשות, כך וכך חוויות, כך וכך שמחות וכך וכך עצבונות... חוטא הבא לעשות תשובה... ואין תשובה בלי חרטה על העבר, מה יעשה באותן שנים עברו של חטא הצרורות לו בזכרונו?... הרי שנים אלה הם חלק מאישיותו, הם ה"אני" שלו?

¹⁷ על התשובה עמ' 175 ואילך

השאלה אם התשובה היא המשך או הפסק, אם היא מקיימת את העבר או מבטלת אותו לגמרי תלויה בטיבה של התשובה...
יש מצבים שבהם אין ברירה אחרת מאשר ביעור הרע, עקירתו מן השורש... גם באדם השב יש תשובה שהיא בבחינת הפסק... יחד עם החטאים יורדים למצולות כך וכך שנים של חטא...
בתשובה מיראה אכן אין ברירה וצריכים למחוק את העבר, לגדוע חלק מזכרון החוטא וממילא לעקור חלק מחייו.

אבל יש גם דרך אחרת, זו הדרך של העלאת הרע ולא דוקא ביעורו. בתשובה כזאת אין צורך בהפסק, בכליון של העבר ומחיקת הזכרונות...
תוקפו של החטא והרגשת האשמה והבושה שבאה לו בעטיו, נהפכים בקרבו של השב לכוח איתנים המושך את החוטא לזנק ולהתפרץ לעבר בורא עולם. שנות החטא נהפכות לכוח דחף עצום הדוחף את החוטא אל בורא עולם.

את החטא אין לשכוח, אין למחות, אין להשליך למצולות ים. להיפך, יש לזכור אותו. זכרון החטא הוא שיש בו כדי לחשוף בנפשו של השב נכונות למעשים גדולים יותר, עזים יותר. האנרגיה של החטא מושכת, כביכול כלפי מעלה...

בעל תשובה היודע לא לשכוח את העבר, לא לתלוש את הדפים של חטא מספר הזכרונות שלו, אלא דווקא לזכור את החטא ולרתום אותו לתפקיד חדש ולהשתמש בו כדי להגביר בקרבו את עוז הגעגועים דקדושה הפורצים בקרבו - הוא הזוכה לתשובה כזאת המעלה את הרע למדרגה של טוב. לגביו הקב"ה אינו "עובר" על פשע אלא "נושא" עוון ופשע, הוא כביכול, מרים, מגביה ונושא את העוון ואת הפשע למעלה... למעלה...

תשובה זו גורמת לו לאדם שיעשה מצוות ביתר עוז ואומץ מאשר עשה אותן לפני שחטא, שילמד תורה אחרת ממה שלמד אותה לפני החטא..." בתשובה מאהבה אין מוחקים את העבר. העבר דוחף את האדם להתאמצות עילאית שמטרה לכפר על חטאי העבר. זדונות נעשות זכויות.

הרב מתאר תופעה מצויה בחיי האדם, תופעה שתעזור בהבנת התהליך הנפשי אותו עובר השב.

"ואולי אף תופעה זו מסבירה את הדינאמיקה של החטא: ישנו קו טראגי מסוים בגורל האדם וכמעט שאין לך אדם שאינו מוכרח לדאבון לב לחיות בטראגיקה זו הטבועה בעצמיות האדם. האנשים והדברים הקרובים והאהובים ביותר אינם זוכים להערכה נכונה כל זמן שהם קיימים ומצויים. אדם מתחיל להעריך אותם במלוא ערכם רק לאחר שפרשו ממנו ונעשו דמויות רחוקות עוטות מסתורין... הוא מכיר בערכם אך אינו יכול לגעת בהם... וכל זמן שהיו עמנו לא ידענו מספיק כיצד להעריכם..."

כל אדם נעמד בימי חייו לנוכח עימות טראגי זה של געגועים אל זה שהיה אך לפני זמן קצר כה קרוב ועתה רחוק ובלתי מושג. געגועים אלה מלווים הם ברגש אשמה חזק הרודף את האדם ויכול לדחוף אותו עד לשגעון. מה מאוד רוצה אדם להשיג מגע עם האהוב שנתרחק, אך כמה לא ריאלי הדבר כמה אינו ניתן להתגשם... בצורה דומה חוזרת תופעה זו בבעל תשובה. כשיהודי חוטא הרי הוא מגרש את הקב"ה ממחיצתו... האבילות על הקב"ה שכביכול נסתלק מן האדם החוטא היא כמו אבלות על אב ואם אהובים. גם אם היא מאוחרת- סופה לבוא. והיהודי, ולא חשוב באיזה גיל הוא ולאילו תחנה הגיע בחייו מתחיל

להתגעגע לריבונו של עולם... והוא רץ מהר יותר ממה שהיה רגיל לרוץ לפני שנתרחק. עוצמת הגעגועים המתפרצים, לאחר שהיו כלואים זמן רב, מריצה אותו. משל כאילו ראיתי ממש את אבי מורי – לא הייתי רץ אחריו במהירות האור ממש?
 כך רץ אחרי הבורא החוטא ביום הכיפורים. רץ במהירות עצומה, בסער, בייסורים.

על ידי דחף זה של הגעגועים עולה בעל תשובה על הצדיק הגמור. את חטאו לא שכח. אסור לו לשכוח אותו. חטא הוא הכוח הדוחף ולכן, הקב"ה אינו "עובר על פשעי" אלא "נושא עוון ופשעי".

קומה נוספת על גבי דברי המהר"ל הנ"ל נבנים אנו ע"י דברי הרב סולוביצ'יק הללו.

לא רק שהחזרה בתשובה של החוטא מגלה את היראה הטמונה בליבו של כל יהודי. יראה זו היא, כאמור, המשיבה אותו ומדביקה אותו חזרה באלוקיו. אלא חזרה זו גופא יוצרת יראה. האדם נדחף חזרה לזרועותיו של הקב"ה בידי רגש הגעגוע, בידי הרגשת הבושה וההחמצה אותה רוצה להשלים. זדונות נעשות שגגות.

"כי עמך הסליחה למען תורא", מבינים אנו כעת כיצד סליחה יוצרת יראה. הסליחה לא רק מגלה את היראה שבלב היהודי, כפי שהבנו מדברי מהר"ל, אלא יוצרת יראה. יראה חדשה נוצרת אצל היהודי השב אל אלוקיו. קשר אמיץ וחזק, קשר חדש, נוצר כעת בין האדם לאלוקיו. קשר שלא היה קיים בטרם חטא, ודאי

שלא בעומק כזה. כגודל הריחוק כך עוצמת הריצה חזרה וממילא עוצמת הפגיעה, ההלחמה, הדיבוק והחיבור מחדש¹⁸.

המעלות ממעמקים

כעת נוכל לשוב ולהבין את הביטוי היחודי הניצב בפתחו של מזמור נפלא זה, "המעלות ממעמקים". דוקא מן המעמקים הרוחניים וממילא הגשמיים (כפי שבארנו לעיל) של האדם השב, דוקא משם מתגלות כעת המעלות. כעומק השפלות והריחוק כך גודל המעלה שנוצרת בחזרתו של זה.

"ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, שנאמר: ממעמקים קראתיך ה'. תניא נמי הכי: לא יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא על גבי שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, לפי שאין גבהות לפני המקום, שנאמר ממעמקים קראתיך ה'".¹⁹

¹⁸ הרב ממשיך בעמ' 183 ומתאר את התשורה אותה נושא עימו השב בתשובה מאותה דרך רחוקה בה הלך.

יש עוד סיבה המסבירה לנו במה גדול כוחו של בעל תשובה מכוחו של צדיק גמור. חכמי הקבלה (והפסיכולוגיה) אומרים כי שני כוחות הם בנפש האדם, כוחות קונסטרוקטיביים וכוחות דסטרוקטיביים. אהבה - כוח קונסטרוקטיבי, ולעומתה הקנאה והשנאה - כוחות דסטרוקטיביים... הכוחות הפוזיטיביים הם לרוב סטאטיים ופסיביים, בעוד שהכוחות הנגטיביים הם דינאמיים ואגרסיביים... מה לא יעשה השונא כדי להזיק לשונאו. גשם ברוך ושלג לא יעכבוהו מללכת להתוועדות נגד שונאו, ואילו הידיד שנקרא לפגישה לטובת ידידו ימצא לרוב תירוץ להשאר בבית ויטען כי קר לו או חם לו... שנאה חזקה מאהבה, קנאה מחיבה... צדיק גמור אינו נתון לרגשות של שנאה וקינה, הוא מצטיין באהבה, חסד ורחמים. לרגשות אלה חסר בדרך כלל כוח ורוח. אבל אדם שחטא ועשה תשובה יכול הוא, אם יזכה בכך, להעלות את הדינאמיות של המידות הרעות שהיה רגיל בהן ולתת אותה למידות הטובות. באותה תאוה שרץ לדבר עבירה יכול הוא לרוץ עתה לדבר מצווה... ע"י החטא גילה בקרבו כוחות נפש חדשים... של עקשנות וחמדנות שלא ידע על קיומם לפני שחטא. עכשיו יש בידו לקדש את כל הכוחות האלה ולכוונם כלפי מעלה...

¹⁹ מסכת ברכות דף י עמוד ב

התפילה ממעמקים איננה רק מציאות דיעבדית עגומה אותה הביא האדם על עצמו, ובא בעל המזמור להשמיענו שגם ממנה על האדם להתפלל לבוראו כדי שידלהו ויעלהו. אלא אותם מעמקים אליהם ירד האדם הם הם אלה שיוצרים קשר אמיץ, חדש וחזק. תפילה וקשר שלא נוצרו עד כה ע"י אחרים, גם לא ע"י הקרובים ביותר.

מרחוק נשמעים צלילים עמומים, חלשים וקטועים. האוזן איננה מבינה מה היא שומעת. קשה לזהות את הצלילים. מה הם הקולות הללו? האם אלו קולות מלחמה? קולות הקוראים לעזרה? לאט לאט הצלילים מתגברים. המילים, הקולות, המנגינות מתחילות להיות מובנות. אמנם מעורבים הם בצעדי ריצה ובקולות נשימה מואצת, אולם כעת יודעת האוזן מה היא שומעת. זהו קולו של הבן השב ממרחקים. צלילים כה ענוגים ונעימים כצלילי מרוצה ונשיפה זו אוזן טרם שמעה. פרקי שירה כאלו שום נברא, לא בהמי-חייתי, אף לא רוחני, לא מסוגל להשמיע.

הרב הוטנר ניסח את הדברים כך²⁰

"ורבינו יונה במנין עקרי התשובה שלו מונה. לעיקר הי"ז את התפילה דהיינו שבעל התשובה צריך להתפלל על מחילת עונות...
ובודאי שכונתו של רבנו יונה בזה לחדש כי התפילה שבעל התשובה מתפלל על מחילת עונות משתייכת היא לעבודת התשובה שלו. דהלא עצם הדברים שיש לו להבעל תשובה

²⁰ פחד יצחק לר"ה מאמר ה

להתפלל על מחילת עונות דבר פשוט הוא. דנחיצותם של מחילה, סליחה, כפרה איננה פחותה מנחיצותם של ענייני בני חיי ומזוני המחייבים את התפילה, אלא שהחידוש... הוא שתפילתו של הבעל תשובה איננה מתחייבת מחמת מצות התפילה גרידא אלא שגם מצות התשובה מחייבת היא את התפילה על מחילת עונות.

מדברי רבנו יונה לומד ה'פחד יצחק' חידוש נפלא. על השב בתשובה מוטלת חובה להתפלל. אולם אין זו תפילה רגילה של שאילת צרכים ומילוי חסרים. וזאת למרות שלשב ישנו צורך חדש נוסף- בקשת ריצוי מאת הקב"ה. אולם, תפילה זו תפילה אחרת היא. תפילה שהינה חלק מהלכות תשובה ולא מהלכות תפילה.

"...כי, ההיקף הרחב של "תקון המעוות" כולל בתוכו כל אפשרות של ניצול הרע לצד הטוב ומכיון שכל חטא עושה את האדם לבעל חסרון והחסרון הזה יוצר בתוכו את הצורך למחילה, סליחה, וכפרה, ובפיהם של החסרון והצורך הלא גנוז הוא המפתח לקרבת אלקים של עמידה לפני המלך, הרי נמצא כי בשעה שבעל התשובה מתפלל על מחילת עונות הרי הוא מהפך את החסרון שגרם לו החטא למכשיר השלימות של קרבת אלקים.

כל חלל נוצר בהכרח על ידי ריקניות אלא שבשעה שממלאים את הריקניות מילי מעלייתא הרי החלל נהפך לכלי קבול דווקא על ידי הריקניות הקודמת. על ידי החטא האדם מתרוקן מצורתו ויש לו לאדם דרך להפך את הריקניות הזו לכלי קבול של קרבת אלקים.

הפיכה זו נעשית בשעה שבעל התשובה עומד לפני המלך, מלכו של עולם, ומתפלל על סליחת עונותיו. ואם חובת התפילה מחייבת היא את בעל

התשובה להתפלל על מחילת עוונות כדרך שהיא מחייבת אותו להתפלל על שאר צרכיו, הרי חובת התשובה היא היא המחייבת את החוטא להפך את הריקניות שבו לכלי קבול על ידי תפילתו וככה הולכת היא התפילה ומתהפכת לתשובה."

חובה על השב בתשובה למלא כל חיסרון שנוצר בהתרחקותו. להפוך כל חלל לכלי להתקרבות. לקחת את הירידה ולהופכה לצורך עליה.

"וכאן טמון הוא הגורם המיוחד המקשר את הדיבורים על אודות סליחת העוונות עם מעמקי הנפש עד אשר הפרק היחידי המעיד על עצמו כי נאמר ממעמקים הוא דווקא אותו הפרק העוסק בסליחה. כי אין המעמקים הללו מתפרשים בתור מעלת התפילה אלא שמכונים הם להורות ע"י מדרגת התשובה כי בה במידה אשר ההרגשה בעומק החסרון שנגרם על ידי החטא תהא מושרשת יותר בעמקי הנפש — בה במדה תהא העמידה לפני המלך עמוקה יותר. וממילא כי גם ההפיכה של הריקניות לכלי קבול תחדר למעמקים יותר פנימיים. חתימתו של הפרק הזה הפותח ב"מעמקים" היא "והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו". חתימה זו בפתחה היא נעוצה: כל פדיון בהכרה שיש בו ענין של חליפין ותמורה, זה תחת זה. על ידי הקריאה ממעמקים נפקעת מן החלל תורת ריקניות, ונתפסת בו תורת בית־קבול. והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו."

שמחת בית השואבה

אותה יראה שנתהוותה במעשה הסליחה לא נותרה בליבו של החוטא בלבד, כי אם בעבודת ה' העולמית הכללית נתווספה גם כן יראה, נבאר הדברים.

מזמור זה הינו אחד מט"ו שירי המעלות שבתהילים.

המשנה בפרק חמישי מסוכה מתארת "חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם באבוקות של אור שבידיהן ואומרים לפניו דברי שירות ותושבחות והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים כנגד חמשה עשר שיר המעלות שבתהלים שעליהן לויים עומדין בכלי שיר ואומרים שירה".

מסביר רש"י²¹ "שיאמרו הלויים אותו על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל עד עזרת נשים ויש כאן ט"ו מזמורים של שיר המעלות." וכבר קדם לו הגאון, הובא באב"ע (שם) "הגאון אמר כי אלה השירים חמשה עשר כנגד חמש עשרה מעלות."

ניסוח המים התחתונים

הגמרא מסבירה את השיר של יום שני "בשני מה היו אומרים גדול ה' ומהלל מאד, על שם שחילק מעשיו ומלך עליהן". מסביר רש"י שם "שחילק מעשיו - הבדיל רקיע בין עליונים לתחתונים, ונתעלה וישב במרום..."

כיצד מתבצעת המלכת ה' בחלוקת והבדלת המים אלו מאלו?

אותם מים תחתונים נתאוו לשכון גם הם במחיצתו של הקב"ה, וכפי שהביא רבנו בחיי²² את המדרש

²¹ תהלים פרק קכ

²² ויקרא פרק ב פסוק יג

"מים התחתונים נקראו מים בוכים, ולמה נקראו מים בוכים, כי בשעה שחלק הקדוש ברוך הוא את המים נתן אלו למעלה ואלו למטה, התחילו מים התחתונים בוכים, וזהו שכתוב: (איוב כח, יא) "מבכי נהרות חבש". אמר רבי אבא בבכי נתפרשו המים התחתונים מן העליונים, אמרו: או לנו שלא זכינו לעלות למעלה להיות קרובים ליוצרנו, מה עשו, העיזו פניהם ובקעו תהומות ובקשו לעלות עד שגער בהן הקדוש ברוך הוא, שנאמר: (ישעיה מג, טז) "הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה", (נחום א, ד) "גוער בים ויבשהו", אמר להם הקדוש ברוך הוא הואיל ולכבודי עשיתן כל כך אין להן רשות למים העליונים לומר שירה עד שיטלו רשות מכם, שנאמר: (תהלים צג, ד) "מקולות מים רבים אדירים משברי ים", ומה הם אומרים: "אדיר במקום ה'", ולא עוד אלא שעתידין אתם ליקרב על גבי המזבח במלח ונסוך המים" תאוותם מתמלאת בניסוך המים (ובמלח שע"ג המזבח).

המלכה דוקא ע"י רחוקים

מסביר היפחד יצחקי²³

"וביאור הדברים הוא, כי כל תכונות נפשו של אדם יש להן תכונות מקבילות בסדרי העולם. ואף תכונת הבחירה, שהיא המסמנת עיקר אופיו של אדם, יש לה שורש בסדרי העולם. ומכיון שסוד הבחירה של האדם גנוז הוא בכפילות היצירה שלו, שנוצר גם מן העליונים וגם מן התחתונים; מפני כן פירשו לנו חכמים כי שורש תכונת הבחירה של האדם בסדרי העולם, נעוץ הוא בהבדלה זו שעל ידה נתחלקו המים

²³ ר"ה מאמר יג. עיין שם באריכות דבריו הנפלאים. ועיין גם בספר עיני ישראל לרב ויינטרויב "נחמת המים התחתונים במלח דקורבנות וניסוך המים"

לעליונים ותחתונים וזה הוא שאמרו ש"חילק מעשיו ומלך עליהם". כלומר, "השם מלך", שהיא שירת יום חששי, מפני שבו נברא האדם בעל בחירה המקבל עליו עול מלכות שמים, שירה זו של יום השישי גנוזה היא במעשה ההבדלה של יום השני חילק מעשיו ומלך עליהם. אפשרות הבחירה אצל האדם קיימת מחמת בריאתו מן העליונים ומן התחתונים. כפילות (או שמא חלוקה) זו לעליונים ותחתונים נוצרה כבר ביום השני. כלומר ביום זה נבראה אפשרות הבחירה בין עליונים לתחתונים.

המלכות הינה בשלמותה דוקא כ"שישמעו רחוקים ויבואו יתנו לך כתר מלוכה". אין חידוש במלכות מן הקרובים. דוקא כשהרחוקים, המורדים גם נכנעים ומקבלים מלכותו דוקא שם המלכות שלימה. מלכות הן על הקרובים והן על הרחוקים שהתקרבו.

כך מסביר הרב את פשר אמירת בשכמל"ו בקול רם ביום הכפורים²⁴

שיר המעלות ממעמקים .

כשאנו אומרים אחד, שהוא ההוראה שאין במציאות שום רשות אחרת ורצון אחד שולט כלל כ"א רצון הבורא ית', ומלכותו בכל משלה, אנו מגביהים קול, שזה ראוי להיות בפרסום, אבל מלכות לעומת זה רומז כענין נפרד אלא שההכרה לעשות גזירת המלך, וזהו בחשאי שא"א להגלות.

אפשרות של מלכות אמיתית נוצרת דוקא במקום שיש נפרדים, שאין אחדות, שכביכול יש הקיימים בצורה עצמאית חופשית. ודוקא מתוך כך באים אותם נפרדים ומכירים שבאמת אין עוד מלבדו בכך מתבצעת המלכה אמיתית. פסוק

²⁴ עולת ראייה ח"ב עמ' שמב

ראשון בק"ש נאמר בקול רם- אין עוד מלבדו. אולם פסוק שני- שתובע המלכה ומשום כך מאפשר בחירה וקיום נפרד חילול ה' יש בו כל עוד לא הושלמה המשימה.

"והפנימי בזה התכלית, מהפירוד הנראה, כדי שיגיע אמתת האור הגדול של המעלה המיוחדת לנפש האדם שקנתה דוקא ע"י אפשרות טיבועה ברע, הוא יין המשומר באמת ממגע זרים, כי מי יעלה בהר ה', וערל וטמא לא יבא אל הבית. ברוך החונן לאדם דעת. רק ע"י ענין התשובה יהי הפירסום של תיקון זה, הנולד מאור החדש של ריחוק מקום המתקרב ממעמקים, בסיוע מסותר שלא בגילוי כלל. ע"כ ביוה"כ שהוא מיוחד לתשובה אז לא יזיק פרסום ענין הפירוד ותכליתו בהחזרתו לטוב גמור ממעמקים. וע"כ כתב האריז"ל לומר בעשי"ת ממעמקים קראתיך.

בחג סוכות מתבצעת אסיפה לכל המחנות.

²⁵ודע כי כל שנה ושנה בפני עצמו יש בה הויה מיוחדת כאלו בכל שנה ושנה יש בה בריאה בפני עצמה, ולכך השנה מתיחסת ומתדמה אל העולם, וזה כמו שיש לעולם התחלה שנמצא נברא כך יש בשנה התחלה וזאת ההתחלה היא בזמן האביב שבו התחלת הויה הנבראים. וכמו שיש לעולם שלימות הויה ודבר זה זולת התחלת ההויה כי התחלת הויה התחלה בלבד והשלימה מצד שהוא שלם, וכך יש לשנה שלימות הויה וזהו בזמן הקציר שהתבואה היא בשלימות ראויה אל הקציר. ויש לעולם חזרה ואסיפה שאחר תכלית הכל העולם נאסף אל המקיים שאין

²⁵ גבורות ה' פרק מו

עמידה לעולם בעצמו ונאסף אל המקיים שבו נתלה, וכן יש בשנה בצאת השנה הוא תקופת השנה אין להיות השנה עמידה ויש זמן אסיפה שנאסף אל המקיים כמו שיתבאר."

בסוכות הכל נאסף אל המקיים, הכל שב אל המקור. בתהליך התשובה שבימים נוראים הכל שב אל מקורו. גם אותם מים תחתונים שהיו את יסוד אפשרות הבחירה ואשר גרמו לאדם לשקוע בתהומות ומעמקים גם הם כעת שבים אל מקורם עולים לעבודת ה' ע"ג המזבח ושבים להידבק במקורם.

"...בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא, אמר דוד: מי איכא דידע אי שרי למכתב שם אחספא ונשדיה בתהומא ומנח? ... נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו: ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה: שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם כולו - על אחת כמה וכמה. אמר ליה: שרי. כתב שם אחספא, ושדי לתהומא, ונחית תהומא שיתסר אלפי גרמידי. כי חזי דנחית טובא, אמר: כמה דמידלי טפי מירטב עלמא. אמר חמש עשרה מעלות ואסקיה חמיסר אלפי גרמידי, ואוקמיה באלפי גרמידי."

אותם מים תחתונים רוצים לעלות ולהציף את העולם, לבטל את קיומו, לחזור ולהיות קמי קב"ה, ובכך בעצם לבטל את אפשרות הבחירה לשמה נוצר העולם. בא דוד המלך, "הגבר הוקם על" שהקים עולה של תשובה²⁷, ומלמד את המים את המעלה שישנה בהמלכת הקב"ה דוקא מתוך הבחירה, גם במחיר ירידה.

²⁶ מסכת סוכה דף נג עמוד א

²⁷ מו"ק טז:

מלמד הוא אותם כיצד עולים מתוך המעמקים. כיצד שיר המעלות הוא דוקא בקריאה מן המעמקים.

וכך בשמחת בית השואבה, לאחר כל תהליך התשובה, עם היראה החדשה, הרעננה, המלאה עוצמה, שנוצרה ע"י הסליחה היו שואבים את אותם מים תחתונים מלמטה, ממעמקים. לוקחים את אותם מים תחתונים שירדו לאוצרות תהומות ומעלים אותם על גבי המזבח. "מלכותו בכל משלה". והלויים עומדים ומנגנים על אותם מדרגות של שירי המעלות. מנגנים הם פרק מיוחד המספר את סיפורם של מים אלו, סיפורם של כל השבים. אלו צלילים חדשים שמתנגנים בבית אלוקים "שיר המעלות ממעמקים".